

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI
AKADEMIYASI

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI

FAOLIYATI KURSANTI

MAMUROV RASHIDXON

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI

KAFEDRASI O'QITUVCHISI

VOXOBJONOV DILMUROD

**“PROFILAKTIKA INSPEKTORI TOMONIDAN MA’MURIY
HUDUDNING KRIMINOGEN VAZIYATI BARQARORLIGIGA SALBIY
TA’SIR ETUVCHI ALOHIDA TOIFADAGI SHAXSLARNI ANIQLASH
VA ULAR BILAN PROFILAKTIK CHORA-TADBIRLARNI AMALGA
OSHIRISH FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH”**

Annotatsiya: Mazkur ishda profilaktika inspektori tomonidan ma’muriy hududning kriminogen vaziyati barqarorligiga salbiy ta’sir etuvchi alohida toifadagi shaxslarni aniqlash hamda ular bilan samarali profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish faoliyatini takomillashtirish masalalari tahlil etiladi. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni asosida profilaktika inspektorining vakolatlari, vazifalari va faoliyat yo‘nalishlari yoritilgan. Xususan, ijtimoiy xavfli holatga moyil shaxslarni erta

aniqlash, ularni ro'yxatga olish, individual profilaktika choralari qo'llash hamda ijtimoiy moslashtirish mexanizmlarining ahamiyati asoslab berilgan.

Shuningdek, ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari va mahalla yettiligi bilan o'zaro hamkorlikning dolzarbligi, axborot almashinuvi tizimini takomillashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zarurati ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot davomida mavjud muammolar, jumladan, profilaktika ishlarining yetarli darajada individuallashtirilmaganligi, ma'lumotlar bazasining to'liq shakllanmaganligi hamda ayrim toifadagi shaxslar bilan ishlashda tizimli yondashuvning yetishmasligi aniqlangan.

Ish yakunida profilaktika faoliyatini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan bo'lib, ular hududlarda kriminogen vaziyat barqarorligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish samaradorligini oshirish hamda jamiyatda xavfsiz muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, kriminogen vaziyat, ma'muriy hudud, huquqbuzarliklar profilaktikasi, alohida toifadagi shaxslar, xavf guruhi, individual profilaktika, ijtimoiy profilaktika, erta aniqlash, monitoring, profilaktik hisob, reabilitatsiya, ijtimoiy moslashtirish, mahalla yettiligi, hamkorlik mexanizmi, ichki ishlar organlari, axborot almashinuvi, elektron ma'lumotlar bazasi, huquqiy ong, jamoat xavfsizligi, profilaktik chora-tadbirlar.

Bugungi kunda jamiyatda jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va kriminogen vaziyat barqarorligini saqlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ma'muriy hududlarda huquqbuzarlik sodir etilishiga moyil bo'lgan alohida toifadagi shaxslarni aniqlash va ular bilan manzilli ishlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada profilaktika inspektorining faoliyati markaziy o'rin tutadi.

Asosiy qism

O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuniga muvofiq, profilaktika inspektori huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etish hamda huquqbuzarlikka moyil shaxslar bilan individual ishlash vazifalarini amalga oshiradi. Ushbu jarayonda alohida toifadagi shaxslarni aniqlash muhim bosqich hisoblanadi.

Alohida toifadagi shaxslarga quyidagilar kiradi:

-ilgari sudlangan shaxslar;

-ma‘muriy huquqbuzarliklarni muntazam sodir etuvchi fuqarolar;

-ijtimoiy nosog‘lom turmush tarziga ega bo‘lgan shaxslar;

-ishsiz, nazoratsiz qolgan yoshlar;

-oilaviy nizolar muhitida yashovchi shaxslar.

Mazkur shaxslarni aniqlashda profilaktika inspektori monitoring, tahlil va axborot yig‘ish usullaridan foydalanadi. Shuningdek, mahalla yettiligi, ta‘lim muassasalari, sog‘liqni saqlash tizimi va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik muhim o‘rin tutadi.

Profilaktika chora-tadbirlari uch asosiy yo‘nalishda amalga oshiriladi:

Birinchi, umumiy profilaktika — aholining huquqiy savodxonligini oshirish, huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan targ‘ibot ishlari.

Ikkinchi, maxsus profilaktika — muayyan xavf guruhlariga qaratilgan kompleks choralar, jumladan, nazoratni kuchaytirish va ijtimoiy yordam ko‘rsatish.

Uchinchidan, individual profilaktika — aniq shaxs bilan manzilli ishlash, uning xulq-atvorini ijobiy tomonga o‘zgartirishga qaratilgan tarbiyaviy va ijtimoiy choralar.

Shu bilan birga, profilaktika inspektori faoliyatida ijtimoiy profilaktika muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda shaxslarni ijtimoiy moslashtirish, bandlikni ta’minlash, psixologik yordam ko‘rsatish kabi chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Huquqiy asoslar va normativ-huquqiy tartibga solish

O‘zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimi mustahkam huquqiy asoslar bilan tartibga solingan bo‘lib, mazkur sohada profilaktika inspektorining faoliyati bir qator normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilanadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni ushbu faoliyatning asosiy prinsiplarini, subyektlarini hamda ularning vakolatlarini aniq belgilab beradi.

Mazkur Qonunga muvofiq, profilaktika inspektori huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etish, shuningdek, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo‘lgan shaxslar bilan individual profilaktik ishlarni olib borish vakolatiga ega. Qonunda profilaktikaning asosiy turlari – umumiy, maxsus va individual profilaktika sifatida mustahkamlab qo‘yilgan bo‘lib, bu tizim profilaktika faoliyatini kompleks tashkil etish imkonini beradi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonunida ichki ishlar organlarining asosiy vazifalari sifatida fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat tartibini saqlash hamda jinoyatchilikka qarshi kurashish belgilangan. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda profilaktika inspektorlari hududiy darajada asosiy ijro etuvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi.

Bundan tashqari, davlat rahbarining qaror va farmonlarida huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish, profilaktika inspektorlarining maqomini oshirish hamda ularning faoliyatini raqamlashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, profilaktika tizimiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, yagona elektron ma'lumotlar bazasini shakllantirish va idoralararo integratsiyani kuchaytirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Huquqiy asoslar profilaktika inspektorining alohida toifadagi shaxslar bilan ishlash jarayonida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, shaxslarni profilaktik hisobga olish, ular bilan individual reja asosida ishlash, ijtimoiy rehabilitatsiya va moslashtirish choralarini qo'llash qonuniy tartibda amalga oshiriladi. Bu esa inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash bilan birga, huquqbuzarliklarning oldini olish samaradorligini oshiradi.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, profilaktika faoliyatining samaradorligi nafaqat huquqiy asoslarning mavjudligi, balki ularning amaliyotda to'g'ri va izchil qo'llanilishiga ham bog'liqdir. Shu sababli normativ-huquqiy hujjatlarni amaliyotga joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish, profilaktika inspektorlarining huquqiy bilim va ko'nikmalarini muntazam oshirib borish muhim vazifa hisoblanadi.

Mavjud muammolar

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, ushbu sohada bir qator muammolar mavjud:

-alohida toifadagi shaxslarni aniqlash tizimi yetarli darajada mukammal emas;

-profilaktika ishlari ayrim hollarda yuzaki olib boriladi;

-yagona elektron ma'lumotlar bazasi to'liq shakllanmagan;

-idoralararo hamkorlik va axborot almashinuvi sust;

-ayrim shaxslar bilan individual ishlashda tizimli yondashuv yetishmaydi.

Takomillashtirish yo‘nalishlari

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish zarur:

-alohida toifadagi shaxslarni aniqlashning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish;

-profilaktika faoliyatini raqamlashtirish va yagona elektron bazani yaratish;

-profilaktika inspektorlarining malakasini oshirish;

-mahalla yettiligi va boshqa subyektlar bilan samarali hamkorlikni kuchaytirish;

-individual profilaktika ishlarini chuqurlashtirish va tizimlashtirish;

-ijtimoiy profilaktika choralarini kengaytirish, ayniqsa bandlik va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish.

Huquqiy asoslarning amaliyotdagi qo‘llanilishi (real misollar asosida)

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun normalari profilaktika inspektori faoliyatida bevosita qo‘llaniladi. Xususan, Qonunning 14 va 18-moddalarida belgilangan vakolatlar real hayotiy vaziyatlarda o‘z ifodasini topadi.

Masalan, hududda yashovchi fuqaro tomonidan muntazam ravishda ma‘muriy huquqbuzarliklar (mayda bezorilik, jamoat tartibini buzish) sodir etilayotgan bo‘lsa, profilaktika inspektori Qonunning 14-moddasiga asosan ushbu shaxsni aniqlaydi, u bilan profilaktik suhbat o‘tkazadi va zarur hollarda uni

профилактик hisobga oladi. Shu bilan birga, uning xulq-atvoriga ta'sir etayotgan omillar (ishsizlik, oilaviy muammo va boshqalar) o'rganiladi.

Yana bir amaliy holatda, oilaviy nizolar tez-tez kuzatiladigan xonadonda profilaktika inspektori Qonunning 18-moddasiga muvofiq individual profilaktika choralarini qo'llaydi. Bu jarayonda mahalla faollari, xotin-qizlar faoli va psixologlar jalb qilinib, nizoning oldini olish, taraflarni yarashtirish va kelgusida huquqbuzarlik sodir etilishiga yo'l qo'ymaslik choralari ko'riladi.

“Ichki ishlar organlari to'g'risida”gi Qonunning 15-moddasiga muvofiq esa ichki ishlar organlari huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini aniqlashi shart. Amaliyotda bu quyidagicha namoyon bo'ladi: masalan, voyaga yetmagan shaxslar o'rtasida huquqbuzarlik sodir etilgan taqdirda, profilaktika inspektori nafaqat hodisani qayd etadi, balki uning sabablarini ham tahlil qiladi — nazoratsizlik, maktabga qatnashmaslik, oilaviy muhitdagi muammolar va boshqalar.

Shuningdek, sud-amaliyotga yaqin holat sifatida quyidagini keltirish mumkin: agar shaxs ilgari ma'muriy javobgarlikka tortilgan bo'lsa va takroran huquqbuzarlik sodir etsa, sud tomonidan unga nisbatan qat'iyroq choralar qo'llanilishi mumkin. Bunday vaziyatlarda profilaktika inspektori tomonidan oldindan olib borilgan individual profilaktika ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Agar ushbu ishlar samarali tashkil etilgan bo'lsa, takroriy huquqbuzarliklarning oldi olinadi.

Yana bir misol sifatida ishsiz va nazoratsiz qolgan yoshlar bilan ishlashni ko'rsatish mumkin. Profilaktika inspektori ularni aniqlab, bandlik organlariga yo'naltiradi, kasb-hunarga o'qitish choralarini tashkil etadi. Bu esa ijtimoiy profilaktikaning muhim ko'rinishi bo'lib, huquqbuzarliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, huquqiy normalarning samaradorligi ko‘p jihatdan ularning joylarda to‘g‘ri qo‘llanilishiga bog‘liq. Agar profilaktika inspektori qonunda belgilangan vakolatlaridan to‘liq va oqilona foydalansa, hududda kriminogen vaziyatni sezilarli darajada barqarorlashtirish mumkin bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektori tomonidan alohida toifadagi shaxslarni aniqlash va ular bilan samarali ishlash kriminogen vaziyat barqarorligini ta‘minlashda muhim omil hisoblanadi. Ushbu faoliyatni takomillashtirish orqali huquqbuzarliklarning oldini olish samaradorligini oshirish, jamiyatda tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2014.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 14-martdagi PQ-2833-son qarori “Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi PF-27-son Farmoni “Jamoat xavfsizligini ta‘minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Profilaktika inspektorlari faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi qarorlari.

6. Kriminologiya / mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
7. Huquqbuzarliklar profilaktikasi / mualliflar jamoasi. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2021.
8. Jamoat xavfsizligini ta'minlash asoslari. – Toshkent, 2019.
9. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi rasmiy ma'lumotlari va statistik to'plamlari.
10. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi (lex.uz) elektron ma'lumotlar bazasi.
11. Ilmiy maqolalar va tezislar to'plami: "Huquqbuzarliklar profilaktikasining dolzarb masalalari". – Toshkent, 2022.